

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 30ής Ιουνίου 2005<sup>1</sup>

I — Εισαγωγή

1. Από την έκδοση της αποφάσεως Foto-Frost<sup>2</sup>, όλα τα δικαιοδοτικά όργανα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως υποχρεούνται να υποβάλλουν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο προτού κηρύξουν ανίσχυρη κάποια κοινοτική πράξη. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα αν η υποχρέωση αυτή, απορρέουσα αποκλειστικά και μόνο από τη νομολογία, καθόσον δεν προβλέπεται σε κανένα κείμενο των Συνθηκών, έχει απόλυτο χαρακτήρα ή μήπως μπορούν να υπάρξουν παρεκκλίσεις.

2. Στην ελληνική μυθολογία, ο Σίσυφος καταδικάστηκε στην επίπονη εργασία να μεταφέρει μια βαριά πέτρα μέχρι την κορυφή ενός βουνού και, όταν έφθανε στην κορυφή, να την αφήνει να κυλήσει στον γκρεμό, να κατεβαίνει για να την ξαναβρεί και να

ξαναρχίζει αιωνίως την ανάβαση, παρά την προφανή κόπωσή του<sup>3</sup>.

3. Οι λόγοι της φοβερής αυτής τιμωρίας παραμένουν ανεξιχνίαστοι, αποκαλύπτουν όμως ορισμένες θρασείες συμπεριφορές του ήρωα, τις οποίες οι θεοί θεώρησαν πρόκληση απέναντι στην υπεροχή του<sup>4</sup>.

4. Όπως ο Σίσυφος, ιδρυτής και βασιλιάς της Κορίνθου, τα εθνικά δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν αιωνίως στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα ως προς το ανίσχυρο των κοινοτικών πράξεων.

3 — Στην Ιλιάδα του Ομήρου απαντώνται ήδη ορισμένες αναφορές στον Σίσυφο, γιό του Λιόλου, θεού των ανέμων, ο οποίος αποκαλείται «ο πιο στη γη πανούργος» (Ομήρου, *Ιλιάδα*, μετάφραση Ν. Καζαντζάκη — Γ.Θ. Κακριδή, Ραψωδία Ζ', στίχος 153). Όμως, η πρώτη περιγραφή του μαρτυρίου του περιέχεται στους στίχους 593 έως 600 της Ραψωδίας Α' της Οδύσσειας, στην επίσκεψη του Οδυσσέα στον Άδη: «Κι ακόμα είδα το Σίσυφο φριχτά βασανισμένο· κοτρώνα αυτός θεόρατη και με τα δυο βαστούσε, και στυλωμένος έσπρωχνε, με πόδιά και με χέρια, την πέτρα απάνω στο βουνό· κι όπi έκανε να φτάση, και να περάση απ' την κορφή, τον έπαιρνε το βάρος και προς τον κάμπο ανήλεη κατρακλούσε η πέτρα. Κι αυτός πάλι έσπρωχνε βαριά, και το κορμί του ο ίδιος παρέκυνε, και σκέπαζε την κεφαλή του η σκόνη» (Ομήρου, *Οδύσσεια*, μετάφραση Α. Εφταλιώτη).

4 — Η απώτερη αιτία της δυσμένειας στην οποία έπεσε ο Σίσυφος έγκειται στην αδιακρισία του, καθόσον ανέφερε στον Ασωπό όπi ο Ζευς είχε απαγάγει την κόρη του, τη νύμφη Αίγινα, με την οποία είχε παθιασμένη ερωτική σχέση σε ένα νησί του Αιγαίου. Ρ. Brunel και Α. Bastian, *Sisyphé et son rocher*. εκδόσεις Du Rocher, Μονακό, 2004, σ. 34 επ.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1987, 314/85, Foto-Frost (Συλλογή 1987, σ. 4199).

5. Η υπό κρίση προδικαστική παραπομπή παρουσιάζει το ενδιαφέρον ότι συνδέει μεταξύ τους δύο στοιχεία τα οποία θέτουν τα όρια της ευχέρειας των εθνικών δικαστηρίων να απευθύνονται στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο πλαίσιο του άρθρου 234 ΕΚ.

6. Οι περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης γεννούν αμφιβολίες ως προς την πραγματική ανάγκη υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο, καθόσον η απάντηση απορρέει σαφώς από προγενέστερη απόφαση μη ενέχουσα οιαδήποτε αμφισημία.

## II — Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

7. Τα πραγματικά περιστατικά είναι ήσσονος σημασίας για την απάντηση που θα πρέπει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα. Επομένως, δεν θα ήταν ανάρμοστο να τα εκθέσω συνοψίζοντάς τα στο μέγιστο δυνατό.

8. Η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, εκτελωνιστική εταιρία Gaston Schul Douane-Expéditeur BV (στο εξής: Gaston Schul), υπέβαλε, στις 6 Μαΐου 1998, διασάφηση για την εισαγωγή μιας παρτίδας ζάχαρης ζαχα-

ροκαλάμων από τη Βραζιλία σε τιμή cif<sup>5</sup> ανώτερη της αντιπροσωπευτικής τιμής του προϊόντος<sup>6</sup>.

9. Ελλείψει σχετικής αιτήσεως, η αρμόδια τελωνειακή υπηρεσία προέβη στον υπολογισμό των οφειλομένων προσθέτων δασμών βάσει της αντικειμενικής αξίας του προϊόντος κατά τον κρίσιμο χρόνο στην παγκόσμια αγορά.

10. Η Gaston Schul αμφισβήτησε το κύρος της πράξεως επιβολής, αρχικώς διά της διοικητικής και κατόπιν διά της δικαστικής οδού.

11. Το College van Beroep voor het bedrijfsleven (στο εξής: College van Beroep), ενώπιον του οποίου ήχθη η διαφορά και του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα της εσωτερικής έννομης τάξεως, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1. Είναι ένα δικαστήριο υπό την έννοια του άρθρου 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ υποχρεωμένο από τη διάταξη αυτή να

5 — Με τον όρο αυτό νοείται η αξία των αγαθών, πλέον εξόδων ασφαλίσεως και μεταφοράς (cost, insurance, freight). Κατά το τελωνειακό δίκαιο, η τιμή αυτή αντιστοιχεί στην τιμή *job* (free on board), που καλύπτει την αξία των αγαθών στη χώρα καταγωγής συν το πραγματικό κόστος μεταφοράς και ασφαλίσεως έως τον τόπο εισόδου στο τελωνειακό έδαφος της Κοινότητας.

6 — Τιμή κατωφλίου, κάτω της οποίας μπορεί να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός των μέτρων επιροκικής προστασίας.

απευθύνει στο Δικαστήριο ένα ερώτημα, όπως το ακόλουθο ερώτημα περί της ισχύος διατάξεων ενός κανονισμού, έστω και αν το Δικαστήριο έχει κηρύξει ανίσχυρες τις αντίστοιχες διατάξεις άλλου, ανάλογου κανονισμού, ή μπορεί να μην εφαρμόσει τις πρώτες διατάξεις λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης ομοιότητας με τις διατάξεις που κηρύχθηκαν ανίσχυρες;

2. Είναι το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού (ΕΚ) 1423/95 της Επιτροπής, της 23ης Ιουνίου 1995, για καθορισμό των λεπτομερειών εφαρμογή για την εισαγωγή προϊόντων του τομέα της ζάχαρης άλλων από τις μελάσες, ανίσχυρο καθόσον ορίζει ότι ο προβλεπόμενος από τον κανονισμό αυτόν πρόσθετος δασμός καθορίζεται καταρχήν βάσει της αντιπροσωπευτικής τιμής κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 1423/95 και ότι ο δασμός αυτός καθορίζεται βάσει της τιμής εισαγωγής *cif* της σχετικής αποστολής μόνον αν το ζητήσει ο εισαγωγέας;»

### III — Το νομικό πλαίσιο

*A. — Επί της υποχρέωσης του εισαγωγέα να ζητήσει την εφαρμογή της τιμής εισαγωγής *cif**

12. Το άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1785/81 του Συμβουλίου,

της 30ής Ιουνίου 1981, περί κοινής οργάνωσης αγοράς στον τομέα της ζάχαρης<sup>7</sup>, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 3290/94 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με τις προσαρμογές και τα μεταβατικά μέτρα στον τομέα της γεωργίας που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των συμφωνιών οι οποίες έχουν συναφθεί στο πλαίσιο των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ουρουγουάης<sup>8</sup> (στο εξής: βασικός κανονισμός), ορίζει ότι οι τιμές εισαγωγής που λαμβάνονται υπόψη για την επιβολή πρόσθετου εισαγωγικού δασμού καθορίζονται με βάση τις τιμές εισαγωγής *cif* της αποστολής.

13. Προς τούτο, οι τιμές εισαγωγής *cif* επαληθεύονται βάσει των αντιπροσωπευτικών τιμών για το συγκεκριμένο προϊόν στην παγκόσμια αγορά ή στην αγορά κοινοτικής εισαγωγής του προϊόντος.

14. Πρέπει να επισημανθεί ότι το νυν ισχύον κείμενο του άρθρου 15, παράγραφος 3, του βασικού κανονισμού εντάσσεται στην προσπάθεια προσαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Συμφωνίας για τη Γεωργία, που προέκυψε από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης και την οποία συνήψε η Κοινότητα δυνάμει του παλαιού άρθρου 228 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 300 ΕΚ).

<sup>7</sup> — ΕΕ L 177, σ. 4.

<sup>8</sup> — ΕΕ L 349, σ. 105.

15. Μεταξύ των ειδικών κανόνων προστασίας, το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Συμφωνίας για τη Γεωργία παρέχει σε κάθε μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου τη δυνατότητα να επιβάλει πρόσθετους εισαγωγικούς δασμούς σε ορισμένα προϊόντα αν η τιμή στην οποία εισέρχονται στο τελωνειακό έδαφός του, «όπως καθορίζεται βάσει της τιμής εισαγωγής cif του συγκεκριμένου φορτίου αποτιμημένης στο εγχώριο νόμισμα», είναι κατώτερη της τιμής ενεργοποιήσεως.

16. Η Επιτροπή εφάρμοσε τον βασικό κανονισμό εκδίδοντας τον κανονισμό (ΕΚ) 1423/95, της 23ης Ιουνίου 1995, για καθορισμό των λεπτομερειών εφαρμογής για την εισαγωγή προϊόντων του τομέα της ζάχαρης άλλων από τις μελάσες<sup>9</sup>.

17. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95, η τιμή εισαγωγής της αποστολής που λαμβάνεται υπόψη για την ενδεχόμενη επιβολή πρόσθετου δασμού είναι η αντιπροσωπευτική τιμή. Ωστόσο, αν το ζητήσει ο ενδιαφερόμενος, εφαρμόζεται η τιμή εισαγωγής cif, αν η τιμή αυτή είναι ανώτερη από την εφαρμοστέα αντιπροσωπευτική τιμή.

18. Στην περίπτωση αυτή, η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από ορισμένα δικαιολογητικά (συμβάσεις αγοράς, ασφαλιστικά συμβόλαια, συμβάσεις μεταφοράς ή φορτωτικές, τιμολόγια, πιστοποιητικά προελεύσεως) ώστε να καταδεικνύεται το ακριβές του δηλωθέντος αριθμού· προβλέπεται επίσης η σύσταση εγγυήσεως μέχρι ποσού ίσου προς τους πρόσθετους δασμούς που θα έπρεπε να καταβληθούν αν είχαν υπολογιστεί βάσει της αντιπροσωπευτικής τιμής του προϊόντος. Ο εισαγωγέας ανακτά το ποσόν αυτό εφόσον αποδείξει ότι διέθεσε το εμπόρευμα υπό όρους οι οποίοι επιβεβαιώνουν το ακριβές των εν λόγω τιμών.

19. Από την παράγραφο 1 προκύπτει, συνεπώς, ότι, ελλείψει τέτοιας αιτήσεως, η τιμή εισαγωγής που λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό του πρόσθετου δασμού είναι η αντιπροσωπευτική τιμή.

*B — Επί της δυνατότητας τακτοποιήσεως της αρχικής ελλείψεως αιτήσεως*

20. Η ρύθμιση σχετικά με τη διόρθωση των τελωνειακών διασαφήσεων περιλαμβάνεται στον κοινοτικό τελωνειακό κώδικα<sup>10</sup>. Το άρθρο 65, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο γ', δεν

<sup>9</sup> — ΕΕ L 141, σ. 16.

<sup>10</sup> — Ο κοινοτικός τελωνειακός κώδικας θεσπίστηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2913/92 του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 1992 (ΕΕ L 302, σ. 1).

επιτρέπει τέτοια διόρθωση αφ' ης στιγμής οι τελωνειακές αρχές έχουν χορηγήσει άδεια παραλαβής των εμπορευμάτων.

21. Το άρθρο 220 του ίδιου κώδικα επιτρέπει τη γένεση τελωνειακής οφειλής εκ των υστέρων, το αργότερο εντός δύο ημερών από την ημερομηνία κατά την οποία οι τελωνειακές αρχές διαπιστώνουν ότι, κατά τον κρίσιμο χρόνο, η οφειλή δεν βεβαιώθηκε ή βεβαιώθηκε σε επίπεδο χαμηλότερο από το ποσό που οφειλόταν νομίμως. Δεν χωρεί εκ των υστέρων βεβαίωση οφειλής όταν η μη βεβαίωση του νομίμως οφειλομένου ποσού των δασμών οφείλεται σε λάθος των ίδιων των τελωνειακών αρχών, το οποίο λογικά δεν μπορούσε να ανακαλυφθεί από τον οφειλέτη, έστω και αν ο τελευταίος είχε ενεργήσει με καλή πίστη και τηρήσει όλες τις διατάξεις που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία όσον αφορά την τελωνειακή διασάφηση (παράγραφος 2, στοιχείο β').

#### IV — Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

22. Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 4 Νοεμβρίου 2003.

23. Παρατηρήσεις υπέβαλαν η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών και η Επιτροπή.

24. Η υπόθεση ανατέθηκε προς εκδίκαση στο τμήμα μείζονος συνθέσεως. Ωστόσο, παρά την πρόδηλη σπουδαιότητα του τιθιμένου ζητήματος, δεν διεξήχθη επ' ακροατηρίου συζήτηση.

#### V — Ανάλυση των υποβληθέντων ερωτημάτων

25. Με το πρώτο από τα ερωτήματα που υπέβαλε, το College van Beroep ερωτά αν η ιδιαίτερη σημασία, στον τομέα του άρθρου 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, της λεγόμενης «θεωρίας της σαφούς πράξεως», όπως προκύπτει από την απόφαση CILFIT<sup>11</sup>, έχει εφαρμογή και όσον αφορά το κύρος κοινοτικής πράξεως.

26. Το δεύτερο ερώτημα αφορά ειδικά το συμβατό του άρθρου 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95 με τους υπέρτερους κανόνες της κοινοτικής έννομης τάξεως.

27. Θεωρώ προτιμότερο να αντιστρέψω τη σειρά αναλύσεως των υποβληθέντων ερω-

11 — Απόφαση της δής Οκτωβρίου 1982, 283/81 (Συλλογή 1982, σ. 3415).

τημάτων, αρχίζοντας από το δεύτερο, καθόσον από την απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται άμεσα η έκβαση της διαφοράς της κύριας δίκης.

της αγοράς της ζάχαρης, η τιμή εισαγωγής της αποστολής που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τυχόν επιβολή πρόσθετου δασμού είναι η αντιπροσωπευτική τιμή. Η εφαρμογή της τιμής cif κατά την είσοδο στο κοινοτικό τελωνειακό έδαφος, εφόσον αυτή είναι ανώτερη της αντιπροσωπευτικής τιμής, είναι δυνατή μόνον αν το ζητήσει προηγουμένως ο ενδιαφερόμενος.

*A — Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος*

28. Η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, η Επιτροπή και το ίδιο το αιτούν δικαστήριο συμφωνούν ως προς το ανίσχυρο του άρθρου 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95· δεν διακρίνουν καμία σημαντική διαφορά ουσίας μεταξύ των διατάξεων αυτών και των διατάξεων του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού (ΕΚ) 1484/95 της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1995, περί των κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος συμπληρωματικών εισαγωγών δασμών και τον καθορισμό τους, στους τομείς του κρέατος πουλερικών και αυγών και της αυγοαλβουμίνης καθώς και την κατάργηση του κανονισμού 163/67/ΕΟΚ<sup>12</sup>. Η κανονιστική αυτή ρύθμιση κηρύχθηκε άκυρη με την απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2001, Kloosterboer Rotterdam BV<sup>13</sup>.

29. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95, στον τομέα

30. Η κηρυχθείσα άκυρη διάταξη του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 1484/95 επίσης εξαρτά τη λήψη υπόψη της τιμής cif από την προϋπόθεση να έχει υποβάλει ο εισαγωγέας επισήμως σχετική αίτηση, συνοδευόμενη από δικαιολογητικά, και επιβάλλει σε κάθε άλλη περίπτωση τη λήψη υπόψη της αντιπροσωπευτικής τιμής, που αναγορεύεται, έτσι, σε γενικό κανόνα<sup>14</sup>.

31. Όπως ανέφερα τότε<sup>15</sup>, η υποχρέωση υποβολής ρητής αιτήσεως εφαρμογής της τιμής cif για να προσδιοριστεί αν οφείλονται ή όχι συμπληρωματικοί εισαγωγικοί δασμοί είναι άκυρη για δύο λόγους:

— διότι δεν βρίσκει επαρκές έρεισμα στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2777/75 του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1975, περί

12 — ΕΕ L 145, σ. 47.

13 — Υπόθεση C-317/99, Συλλογή 2001, σ. I-9863.

14 — Προινοηθείσα απόφαση Kloosterboer Rotterdam, σκέψη 31.

15 — Προτάσεις της 2ας Μαΐου 2001 στην προινοηθείσα υπόθεση Kloosterboer Rotterdam.

κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του κρέατος πουλερικών<sup>16</sup>, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί,

- και διότι αντίκειται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, της Συμφωνίας για τη Γεωργία του Γύρου της Ουρουγουάης<sup>17</sup>.

32. Η διττή αυτή ασυμβατότητα<sup>18</sup> ισχύει και όσον αφορά το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95, καθόσον:

- αφενός, αντίκειται στο άρθρο 15, παράγραφος 3, του οικείου βασικού κανονισμού, δηλαδή του κανονισμού 1785/81, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί, σύμφωνα με το οποίο οι τιμές εισαγωγής που λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του πρόσθετου δασμού καθορίζονται βάσει των τιμών εισαγωγής *cif* της συγκεκριμένης αποστολής

- αφετέρου, συνιστά παράβαση του άρθρου 5, παράγραφοι 1, στοιχείο β', και 5, της Συμφωνίας για τη Γεωργία, που επιτρέπει την επιβολή πρόσθετου δασμού υπό την προϋπόθεση ότι η τιμή με την οποία οι εισαγωγές του υπό εξέταση προϊόντος δύνανται να εισέλθουν στο τελωνειακό έδαφος, *όπως καθορίζεται βάσει της τιμής εισαγωγής cif* του συγκεκριμένου φορτίου αποτιμημένης στο εγχώριο νόμισμα, είναι κατώτερη της τιμής ενεργοποίησεως<sup>19</sup>.

33. Κατά τα λοιπά, η Επιτροπή παραδέχθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι είχε κινήσει τις απαραίτητες διαδικασίες για την τροποποίηση της επίδικης διατάξεως.

34. Από τα ανωτέρω προκύπτει αναμφισβήτητα ότι το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95 πάσχει από τον ίδιο λόγο ακυρότητας όπως και η διάταξη που αποτέλεσε το αντικείμενο της αποφάσεως *Kloosterboer Rotterdam*. Συνεπώς, πρέπει και αυτή να κηρυχθεί ανίσχυρη.

*B — Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

35. Εφόσον έχει πεισθεί για το ανίσχυρο της αμφισβητούμενης στην κύρια δίκη διατά-

16 — ΕΕ ειδ. έκδ. 03/014, σ. 71.

17 — Που περιέχεται στο παράρτημα 1Α της Συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (στο εξής: ΠΟΕ), εγκριθείσα εξ ονόματος της Κοινότητας με το άρθρο 1, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθόσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ L 336, σ. 1).

18 — Η οποία, στην πραγματικότητα, αντικατοπτρίζει το ασυμβατό μόνον από πλευράς της διεθνούς συμφωνίας, το περιεχόμενο της οποίας επαναλαμβάνει ο βασικός κανονισμός.

19 — Που ισούται με τη μέση τιμή αναφοράς του υπό εξέταση προϊόντος.

ξεως, το Δικαστήριο θα μπορούσε να αποφύγει να απαντήσει στο πρώτο ερώτημα καθόσον, σε τελική ανάλυση, η απάντηση δεν θα είχε καμία πρακτική χρησιμότητα. Αν ασχοληθεί με το ζήτημα αυτό, το Δικαστήριο διατρέχει τον κίνδυνο να αλλοιώσει τη φύση της αποστολής του, η οποία συνίσταται στη συνεργασία με τα εθνικά δικαστήρια με στόχο την ενιαία εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στα κράτη μέλη, και όχι στη διατύπωση συμβουλευτικών γνώμων σε γενικά ή υποθετικά ζητήματα<sup>20</sup>.

των εθνικών δικαστηρίων θα ήταν, συνεπώς, απολύτως συμβατή με την επιταγή της καλής λειτουργίας της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

37. Τελικά, πιστεύω ότι το Δικαστήριο θα έπρεπε να απαντήσει στο ερώτημα το οποίο το αιτούν δικαστήριο, με αξιοσημείωτο θάρρος και αίσθημα ευθύνης<sup>21</sup>, υπέβαλε ως πρώτο ερώτημα.

36. Ωστόσο, μια τέτοια θέση φαίνεται υπερβολικά τυπολατρική και δεν συνάδει προς την παιδαγωγική στάση την οποία τηρεί το Δικαστήριο και η οποία το οδήγησε να διευκρινίσει, με άφθονη δημιουργική νομολογία, το περίγραμμα της προδικαστικής αρμοδιότητάς του. Έστω και αν γίνει δεκτό ότι το αιτούν δικαστήριο δεν χρειάζεται να γνωρίζει την έκταση της υποχρέωσης προσφυγής στην προδικαστική διαδικασία όσον αφορά θέματα κύρους όταν δεν υφίσταται εύλογη αμφιβολία, διότι υπάρχουν συναφή νομολογιακά προηγούμενα, το δίλημμα στο οποίο αναφέρεται δεν είναι υποθετικό στο πλαίσιο της κρίσης δίκης. Δεν είναι παράλογο να υποτεθεί ότι το College van Beroep διατύπωσε το δεύτερο ερώτημά του για να αποφύγει να υποχρεωθεί να υποβάλει νέο προδικαστικό ερώτημα στην περίπτωση που το Δικαστήριο επιβεβαιώσει ανεπιφύλακτα την επανειλημμένως υπομνησθείσα υποχρέωση των δικαστηρίων να το συμβουλευούνται σε όλες τις περιπτώσεις προτού κηρύξουν ανίσχυρη μια κοινοτική πράξη. Η αποδοχή εξαιρέσεων από την υποχρέωση αυτή θα οδηγούσε σε σημαντική οικονομία της δίκης και θα τόνιζε την κοινοτική ευθύνη

38. Τόσο η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών όσο και η Επιτροπή θεωρούν ότι η αποκλειστική αρμοδιότητα κηρύξεως μιας πράξεως των οργάνων της Κοινότητας ως ανίσχυρης ανήκει στο Δικαστήριο. Διατυπώνουν επιφύλαξη σχετικά με το ενδεχόμενο να επεκταθεί η εξαίρεση που έγινε δεκτή με τη νομολογία CILFIT και στα ζητήματα κύρους, καθόσον αυτό θα συνεπαγόταν, κατ' αυτές, περισσότερα μειονεκτήματα παρά πλεονεκτήματα.

39. Η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών υπογραμμίζει τον κίνδυνο να υιοθετήσουν ορισμένα δικαστήρια των κρατών μελών όλως αποκλίνουσες θέσεις, διακυβεύοντας έτσι την ενότητα της κοινοτικής έννομης τάξεως

20 — Αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, *Bosman* (Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 12), και της 21ης Μαρτίου 2002, C-451/99, *Curia Anlagen* (Συλλογή 2002, σ. I-3193, σκέψη 26).

21 — Στο σημείο αυτό δεν μπορώ να μη παραθέσω τους στίχους με τους οποίους ο Baudelaire αρχίζει το ποίημα XI, *Le Guignon*, στα Άνθη του Κακού: «Pour soulever un poids si lourd, Sisyphe, il faudrait ton courage» (Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, XI, Gallimard. La Pléiade, Παρίσι 1975, σ. 17).



και την ασφάλεια δικαίου που απαιτεί η τελευταία. Εξάλλου, υπενθυμίζει ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να διατάσσουν προσωρινά μέτρα προκειμένου να αναστείλουν τα αποτελέσματα μιας κοινοτικής πράξεως την οποία θεωρούν ανίσχυρη.

παρέκλιση από τις νυν ισχύουσες νομολογικές καθιερωθείσες αρχές, οι οποίες χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1980, εποχή κατά την οποία η γεωπολιτική κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ήταν πολύ διαφορετική και μεγάλο μέρος των σκοπών οι οποίοι είχαν υπαγορευθεί την καθιέρωση της συνεργασίας στο πλαίσιο της προδικαστικής παραπομπής δεν είχε ακόμα επιτευχθεί.

40. Η Επιτροπή σταθμίζει τα επιχειρήματα υπέρ και κατά μιας τροποποίησης της νομολογίας Foto-Frost<sup>22</sup> και υποστηρίζει ότι τα δεύτερα είναι περισσότερο πειστικά.

43. Προκαταρκτικώς, οφείλω να προβώ σε μια συνοπτική ανάλυση της νομολογίας, προτού εξετάσω αν και κατά πόσον το πραγματικό και νομικό πλαίσιο της υποθέσεως θα επέτρεπε μια νέα εξαίρεση από την προμνησθείσα αρχή της αποκλειστικής αρμοδιότητας του Δικαστηρίου.

41. Η σημασία του ζητήματος είναι προφανής, καθόσον, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, θα σημειωνόταν σημαντική μεταστροφή της νομολογίας. Το να γίνει δεκτό ότι, σε καταστάσεις όπως αυτές της διαφοράς της κύριας δίκης, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να αμφισβητούν το κύρος ορισμένων κοινοτικών πράξεων θα σήμαινε το τέλος της αποκλειστικής αρμοδιότητας την οποία η προμνησθείσα απόφαση Foto-Frost επιφυλάσσει στο Δικαστήριο.

1) Εξέταση και σχολιασμός της νομολογίας CILFIT

42. Πρέπει, συνεπώς, για να αναζητηθεί η κατάλληλη λύση, να εξεταστεί μήπως τα πραγματικά περιστατικά και το νομικό πλαίσιο της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιον του College van Beroep δικαιολογούν

44. Το άρθρο 234 ΕΚ ρυθμίζει τον μηχανισμό συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τρόπο ώστε, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του, τα δικαστήρια αυτά έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο ενώ, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο, όταν οι αποφάσεις τους δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, υποχρεούνται να υποβάλουν τα ερωτήματα αυτά στο Δικαστήριο.

45. Στο πλαίσιο των διαφόρων υποθέσεων που του υποβλήθηκαν, το Δικαστήριο δει-

22 — Προμνησθείσα απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1987.

κρίνισε το περιεχόμενο της αρχής: αφενός, προσδιόρισε το περίγραμμα αυτής της —φαινομενικά ανεπιφύλακτης— υποχρέωσης των εθνικών δικαστηρίων που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό· αφετέρου, καθιέρωσε μια διάκριση από πλευράς του νομικού καθεστώτος του αντικειμένου του ερωτήματος, αναλόγως του αν αυτό αφορά την ερμηνεία ή το κύρος μιας κοινοτικής πράξεως.

46. Όσον αφορά την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό, η νομολογία την κατέστησε λιγότερο απόλυτη από πολλές πλευρές, εισάγοντας ορισμένες εξαιρέσεις τις οποίες θα εκθέσω στη συνέχεια για την καλύτερη κατανόηση της σημασίας της υπό κρίση αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

47. Καταρχάς, στην απόφαση Da Costa<sup>23</sup>, το Δικαστήριο καθόρισε τα όρια αυτής της υποχρέωσης, απαλλάσσοντας από αυτή τα εθνικά δικαστήρια όταν το τιθέμενο ζήτημα είναι ουσιαστικά όμοιο με ζήτημα το οποίο έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο προδικαστικής αποφάσεως σε ανάλογη περίπτωση<sup>24</sup>. Η θεωρία αυτή θεμελιώνεται στην ιδέα ότι, εφόσον μια κοινοτική διάταξη έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, η υποχρέωση υποβολής νέων ερωτημάτων ως προς την ερμηνεία της ίδιας διατάξεως θα καθίστατο κενή περιεχομένου<sup>25</sup>.

48. Στο ίδιο αυτό πλαίσιο ιδεών, δηλαδή με στόχο τον περιορισμό της υποχρέωσης των εθνικών δικαστηρίων που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό να υποβάλουν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, ιδιαίτερη προσοχή αξίζει στην απόφαση CILFIT, η οποία διεύρυνε το φάσμα των καταστάσεων στις οποίες τα δικαστήρια αυτά απαλλάσσονται της υποχρέωσης να ζητήσουν τη συνδρομή του Δικαστηρίου, προσθέτοντας τις περιπτώσεις στις οποίες το Δικαστήριο έχει επιλύσει το επίδικο νομικό ζήτημα στο πλαίσιο διαδικασίας άλλης φύσεως, και τούτο ακόμα και «αν τα επίδικα ζητήματα δεν ταυτίζονται απολύτως»<sup>26</sup>. Στο φάσμα αυτό περιλαμβάνονται πλέον και οι περιπτώσεις στις οποίες τα ανώτατα εθνικά δικαστήρια θεωρούν ότι το ζήτημα ερμηνείας δεν είναι κρίσιμο<sup>27</sup> και οι περιπτώσεις στις οποίες η ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου παρίσταται τόσο προφανής ώστε δεν αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τον τρόπο επιλύσεως του τεθέντος ζητήματος. Τέλος, το Δικαστήριο απαιτεί από το εθνικό δικαστήριο, προτού καταλήξει στο συμπέρασμα ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση, να έχει σχηματίσει την πεποίθηση ότι εξίσου προφανής θα φαινόταν η λύση αυτή στα δικαστήρια των άλλων κρατών μελών και στο Δικαστήριο<sup>28</sup>.

49. Εμβαθύνοντας την εξέταση των πρακτικών πτυχών της αποφάσεως CILFIT, παρατηρώ ότι μια αυστηρή εκδοχή των αρχών τις οποίες θέτει θα ανάγκαζε το εθνικό δικαστήριο να αποδωθεί στην εμπειρική μελέτη

23 — Απόφαση της 27ης Μαρτίου 1963, 28/62 έως 30/62 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 891).

24 — Προμνησθείσα απόφαση Da Costa, σ. 895.

25 — Προμνησθείσα απόφαση Da Costa, σ. 895.

26 — Προμνησθείσα απόφαση CILFIT, σκέψη 14.

27 — Sentencia Cilfit, ya citada, apartado 10.

28 — Προμνησθείσα απόφαση CILFIT, σκέψη 16.

των εννόμων τάξεων των εικοσιτεσσάρων άλλων κρατών μελών για να σχηματίσει την πεποίθηση ότι όλα τα ομόλογά του δικαστήρια θα επιβεβαίωναν την ορθή εφαρμογή του κοινοτικού κανόνα.

50. Επιπλέον, η απόφαση CILFIT υπογράμμισε τις απαιτήσεις από πλευράς ερμηνείας που άπτονται των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κοινοτικού δικαίου: αφενός, το κοινοτικό δίκαιο χρησιμοποιεί μια δική του ορολογία η οποία δεν συμπίπτει πάντοτε με τους αντίστοιχους όρους και τις αντίστοιχες έννοιες στα διάφορα εθνικά δίκαια<sup>29</sup>. αφετέρου, κάθε διάταξη πρέπει να επανατοποθετείται στο πλαίσιο της και να ερμηνεύεται υπό το φως του συνόλου των διατάξεων στο οποίο είναι ενταγμένη, των σκοπών του και του σταδίου εξελιξιάς του<sup>30</sup>.

51. Η απόφαση CILFIT επέστησε επίσης την προσοχή στον πολυγλωσσικό χαρακτήρα του κοινοτικού δικαίου, το οποίο συντάσσεται σε πλείονες γλώσσες —σήμερα είκοσι τον αριθμό— και υπενθύμισε ρητώς ότι οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις είναι εξίσου αυθεντικές<sup>31</sup>.

52. Τελικά, το «test» που προτάθηκε δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί την εποχή της διατυπώσεώς του, στην πραγμα-

τικότητα, όμως, του 2005, φαίνεται εξωπραγματικό και δεν ανταποκρίνεται στην ανάγκη που είχε υπαγορευτεί τότε τη θέσπισή του, ήτοι στο να τεθεί τέρμα στις υπερβολές της θεωρίας της σαφούς πράξεως εκ μέρους ορισμένων δικαστηρίων που αποφαίνονται σε τελευταίο βαθμό στα διάφορα κράτη μέλη.

53. Αυτή η πραγματική αδυναμία χρησιμοποίησης της μεθόδου CILFIT βοηθά να κατανοηθεί ότι το Δικαστήριο, στις σπάνιες μεταγενέστερες περιπτώσεις που την επικαλέστηκε, απλώς υπενθύμισε στο αιτούν δικαστήριο αυτή τη νομολογία, περιορίζόμενο στη διατύπωση σύμφωνα με την οποία η ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου πρέπει να παρίσταται τόσο προφανής ώστε να «[μην] αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τον τρόπο επιλύσεως του τεθέντος ζητήματος»<sup>32</sup>. Περιέργως, το Δικαστήριο αποφεύγει κάθε αναφορά στην προϋπόθεση να έχει σχηματίσει το εθνικό δικαστήριο την πεποίθηση ότι τα ομόλογά του δικαστήρια των άλλων κρατών μελών και το ίδιο το Δικαστήριο θα αντιλαμβάνονταν την επίδικη διάταξη ακριβώς κατά τον ίδιο τρόπο.

54. Η παράλειψη αυτή, η οποία δεν είναι προϊόν παραδρομής, απαντάται στο « Ενημερωτικό σημείωμα για τις αιτήσεις των εθνικών δικαστηρίων προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως», τόσο στην προϊσχύσασα όσο και στην πλέον πρόσφατη διατύπωσή του<sup>33</sup>. Έτσι, το πρώτο ενημερωτικό σημείωμα δεν μνημονεύει την απαίτηση

32 — Αποφάσεις της 17ης Μαΐου 2001, C-340/99, TNT Traco SpA (Συλλογή 2001, σ. I-4109, σκέψη 35), και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-224/01, Köbler (Συλλογή 2003, σ. I-10239, σκέψη 118).

33 — Ενημερωτικά σημειώματα του Δικαστηρίου της 18ης Ιουνίου 1996 και της 8ης Μαρτίου 2005 (ΕΕ L 143, σ. 1).

29 — Όπ.π., σκέψη 19.

30 — Όπ.π., σκέψη 20.

31 — Όπ.π., σκέψη 18.

αυτή, οι δε νέες κατευθυντήριες γραμμές δεν περιέχουν, στα σημεία 11 έως 14 που αφορούν τις παραπομπές για την ερμηνεία διατάξεων, καμία σχετική αναφορά.

τούτο υποδομή, σπανίως εφαρμόζει. Αντιθέτως, ακριβώς η ύπαρξη πολλών γλωσσικών αποδόσεων αποτελεί έναν περαιτέρω λόγο για να μη γίνει δεκτή μια τυπολατρική προσέγγιση όσον αφορά την ερμηνεία των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου και για να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στα συμφραζόμενα, στην εν γένει οικονομία των διατάξεων καθώς και στο αντικείμενο και στον σκοπό τους<sup>35</sup>.

55. Καίτοι οι οδηγίες αυτές έχουν καθαρά πληροφοριακό σκοπό και δεν έχουν αξία δεσμευτικού κανόνα, φαίνεται περίεργο το ότι το Δικαστήριο θεωρεί πάντοτε την απαίτηση αυτή με την ίδια αυστηρότητα, ενώ δεν κάνει έστω και μια σύντομη αναφορά στις επιταγές αυτές με τις συμβουλές που παρέχει στα εθνικά δικαστήρια για τη βελτίωση του μηχανισμού συνεργασίας στο πλαίσιο των προδικαστικών παραπομπών. Αν τους απέδιδε πραγματικά τόση σημασία, σύμφωνα με την απόφαση CILFIT, εύλογο θα ήταν να επιμείνει στην ανάλυσή του αυτή, ιδίως δε σε έγγραφα αυτού του είδους.

57. Ομοίως, ο γενικός εισαγγελέας A. Tizzano, στις προτάσεις του στην υπόθεση C-99/00, *Lyckeskog*<sup>36</sup>, αντιλαμβάνεται την απόφαση CILFIT υπό την έννοια ότι συνιστά στα εθνικά δικαστήρια να επιδεικνύουν ιδιαίτερη σύνεση προτού θεωρήσουν ότι δεν υπάρχει καμία εύλογη αμφιβολία.

56. Με ευχαρίστηση παρατηρώ ότι και άλλοι γενικοί εισαγγελείς συμμερίζονται την άποψή μου. Συγκεκριμένα, ο γενικός εισαγγελέας F. G. Jacobs, στις προτάσεις του στην υπόθεση C-338/95, *Wiener*<sup>34</sup>, ανέφερε ότι η απόφαση CILFIT δεν μπορεί να υποχρεώνει πραγματικά τα εθνικά δικαστήρια να εξετάζουν κάθε κοινοτική διάταξη σε κάθε μία από τις επίσημες γλώσσες της Κοινότητας, μέθοδο που το ίδιο το Δικαστήριο, καίτοι διαθέτει καταλλήλότερη προς

58. Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά τα επιχειρήματα, το Δικαστήριο πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες του και να διορθώσει τη νομολογία CILFIT ή, τουλάχιστον, να την καταστήσει λιγότερο απόλυτη, ώστε να την προσαρμόσει στις απαιτήσεις της εποχής, δεδομένου ότι μόνο μια λιγότερο αυστηρή ανάγνωση της αποφάσεως θα ανταποκρινόταν στις ανάγκες της δικαστικής συνεργασίας συναφώς, πρέπει να λάβει υπόψη του ότι ο βαθμός της εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων γνώσεως του κοινοτικού δικαίου έχει σημαντικά αυξηθεί από το 1983. Μετά από εφαρμογή είκοσι δύο ετών,

34 — Επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 1997 (Συλλογή 1997, σ. I-6495).

35 — Σημείο 65 των προτάσεων στη μνημονευόμενη στην προηγούμενη υποσημείωση υπόθεση.

36 — Απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002 (Συλλογή 2002, σ. I-4839)· συγκεκριμένα, σημείο 75 των προτάσεων.

είναι πλέον καιρός να αναθεωρηθεί μια νομολογία η οποία εκπλήρωσε την αποστολή της σε μια συγκεκριμένη περίοδο της ιστορίας της Κοινότητας, αλλά η οποία έχει ξεπεραστεί από τον βαθμό εξελίξεως της κοινοτικής έννομης τάξεως.

59. Ομοίως, η προβλεπόμενη αύξηση των αγομένων ενώπιον του Δικαστηρίου υποθέσεων, λόγω της προσχωρήσεως νέων κρατών μελών, και ο κορεσμός που θα προκαλούσε η αυστηρή εφαρμογή της αποφάσεως CILFIT συνηγορούν υπέρ της υιοθετήσεως λύσεων οι οποίες θα μεταβίβαζαν ορισμένες αρμοδιότητες στα εθνικά δικαστήρια. Πράγματι, η αναδιοργάνωση του διαλόγου μεταξύ των δικαιοδοτικών οργάνων μέσω μιας κατάλληλης ερμηνείας του άρθρου 234 ΕΚ θα συνέβαλλε, κατά πάσα πιθανότητα, στη επικέντρωση της δραστηριότητας του ανώτατου κοινοτικού δικαιοδοτικού οργάνου στις υποθέσεις που θέτουν ζητήματα γενικής σημασίας, πράγμα που θα ωφελούσε την ίδια τη νομολογία του<sup>37</sup>.

## 2) Η νομολογία Foto-Frost

60. Το Δικαστήριο περιόρισε την αναγνωριζόμενη διακριτική ευχέρεια προς υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων, η οποία παρέχεται στα εθνικά δικαστήρια στα οποία αναφέρεται το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 234 ΕΚ, επιβάλλοντάς τους, σε ορισμένες περιπτώσεις, υποχρέωση παρόμοια με εκείνη

η οποία βαρύνει τα δικαστήρια που αποφαινόμενοι σε τελευταίο βαθμό. Συγκεκριμένα, η απόφαση Foto-Frost, την οποία μνημόνευσα προηγουμένως, αφαίρεσε από τα εθνικά δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου «την εξουσία να κηρύσσουν άκυρες τις πράξεις των κοινοτικών οργάνων»<sup>38</sup>.

61. Οι λόγοι επί των οποίων στηρίζεται η αιτιολογία της αποφάσεως αυτής είναι τόσο γνωστοί ώστε δεν χρειάζεται να τους επαναλάβω. Θα είναι αρκετό να τους υπενθυμίσω απαριθμώντας τους συνοπτικά.

62. Καταρχάς, το Δικαστήριο επικαλείται τον κίνδυνο οι αποκλίσεις μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών όσον αφορά το κύρος των κοινοτικών πράξεων να διακυβεύσουν την ενότητα της κοινοτικής έννομης τάξεως και να θίξουν τη θεμελιώδη επιταγή της ασφάλειας δικαίου<sup>39</sup>. περαιτέρω, επικαλείται τη συνοχή του συστήματος δικαστικής προστασίας που θεσπίζει η Συνθήκη και το οποίο αναθέτει στο Δικαστήριο τον έλεγχο της νομιμότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως<sup>40</sup>. τέλος, επικαλείται το γεγονός ότι το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου αναφέρει ότι το Δικαστήριο είναι το πλέον κατάλληλο όργανο για να

37 — Οι προμνησθείσες προτάσεις στην υπόθεση Wiener, σημείο 62, υποθετούν αυτό το κριτήριο.

38 — Προμνησθείσα απόφαση Foto-Frost, σκέψη 15.

39 — Απόφαση Foto-Frost, σκέψη 15.

40 — Απόφαση Foto-Frost, σκέψη 16.

αποφάινεται επί του κύρους των πράξεων αυτών, καθόσον η διάταξη αυτή παρέχει στα όργανα το δικαίωμα να υπεραμύνονται του κύρους των πράξεών τους<sup>41</sup> στις υποθέσεις που άγονται ενώπιον του Δικαστηρίου.

σμό. Αναμφίβολα, οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η αναστολή της ισχύος της πράξεως της οποίας αμφισβητείται το κύρος οριοθετούν κατά τρόπο αυστηρό αυτή τη δυνατότητα συγκεκριμένα, πρέπει να έχει το εθνικό δικαστήριο σοβαρές αμφιβολίες ως προς το κύρος της πράξεως αυτής, να συντρέχει περίπτωση επείγοντος, ο αιτών την αναστολή να απειλείται με σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημία και να λάβει το εθνικό δικαστήριο δεδόντως υπόψη του το συμφέρον της Κοινότητας<sup>46</sup>.

63. Πρέπει να επισημανθεί επίσης ότι η απόφαση Hoffmann-La Roche<sup>42</sup>, η οποία προηγήθηκε της αποφάσεως Foto-Frost, είχε απαλλάξει τα εθνικά δικαστήρια από την υποχρέωση παραπομπής στο Δικαστήριο ζητημάτων ερμηνείας ή κύρους που ανακύπτουν στο πλαίσιο διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων, υπό την προϋπόθεση ότι οι διάδικοι έχουν τη δυνατότητα να κινήσουν διαδικασία επί της ουσίας, κατά την οποία το προσωρινώς κριθέν ζήτημα θα μπορεί να επανεξεταστεί και να καταστεί αντικείμενο προδικαστικής παραπομπής<sup>43</sup>. Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η απόφαση Foto-Frost επίσης δέχεται την περίπτωση αυτή ως τη μόνη εξαίρεση από την υποχρέωση παραπομπής στο Δικαστήριο των ζητημάτων κύρους (σκέψη 19). ωστόσο, αντίθετα προς τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. F. Mancini<sup>44</sup>, σε κανένα σημείο δεν αναφέρεται στην απόφαση Hoffmann-La Roche.

65. Η μεταγενέστερη νομολογία διέυρνε ακόμα περισσότερο το φάσμα των περιπτώσεων στις οποίες, παράλληλα με την προδικαστική παραπομπή, μπορούν να ληφθούν προσωρινά μέτρα. Έτσι, σύμφωνα με την απόφαση Atlanta Fruchthandelsgesellschaft κ.λπ. (I)<sup>47</sup>, το άρθρο 249 ΕΚ δεν αποκλείει την εξουσία των εθνικών δικαστηρίων να διατάσσουν προσωρινά μέτρα, για την τροποποίηση ή ρύθμιση των νομικών καταστάσεων ή εννόμων σχέσεων που συνεπάγεται εθνική διοικητική πράξη στηριζόμενη σε κοινοτικό κανονισμό του οποίου αμφισβητείται το κύρος.

64. Αργότερα, με την απόφαση Zuckerfabrik<sup>45</sup>, αναγνωρίστηκε στα εθνικά δικαστήρια η ευχέρεια να διατάσσουν την αναστολή της εκτελέσεως εθνικής διοικητικής πράξεως εκδοθείσας σύμφωνα με κοινοτικό κανονι-

3) Η υπόθεση της κύριας δίκης στο πλαίσιο των αποφάσεων CILFIT και Foto-Frost

66. Κατόπιν της υπομνήσεως των αρχών αυτών, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον το College van Beroep, ενώπιον της πρόδηλης

41 — Απόφαση Foto-Frost, σκέψη 18.

42 — Απόφαση της 24ης Μαΐου 1977, 107/76 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 275).

43 — Προμνημόσια απόφαση Hoffmann-La Roche, σκέψη 6.

44 — Προτάσεις στην υπόθεση Foto-Frost (Συλλογή 1987, σ. 4211), συγκεκριμένα, σημείο 6, δεύτερο εδάφιο.

45 — Απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1991, C-143/88 και C-92/89 (Συλλογή 1991, σ. 1-415).

46 — Ο.π.π., σκέψη 33.

47 — Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1995, C-465/93 (Συλλογή 1995, σ. 1-3761).

ακυρότητας της επίδικης κοινοτικής πράξεως, έχει την εξουσία να την κηρύξει ανίσχυρη κατ' εφαρμογήν της θεωρίας της σαφούς πράξεως που αναπτύχθηκε με την απόφαση CILFIT, έστω και αν η απόφαση Foto-Frost το υποχρεώνει να υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα ως προς το κύρος της. Για να γίνει δεκτή αυτή η δυνατότητα, την οποία δέχεται ένας μέρος των νομικών<sup>48</sup>, πρέπει να πληρούνται οι προϋποθέσεις της νομολογίας CILFIT, χωρίς, ωστόσο, να υποσκάπτονται τα θεμέλια της αποφάσεως Foto-Frost.

67. Καταρχήν, καταδείχθηκε ότι το αιτούν δικαστήριο βρίσκεται ενώπιον ενός κανόνα με περιεχόμενο ταυτόσημο —εντασσόμενο σε πολύ παρεμφερές από άποψη χρόνου και αντικειμένου πλαίσιο— του περιεχομένου μιας άλλης διατάξεως η οποία κηρύχθηκε άκυρη με την απόφαση Kloosterboer Rotterdam<sup>49</sup>. συνεπώς, παραφράζοντας την απόφαση CILFIT, η ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου παρίσταται τόσο προφανής ώστε δεν αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τον τρόπο επιλύσεως του τεθέντος ζητήματος. Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για τυπικά διαφορετική κοινοτική πράξη, θα μπορούσε να γίνει επίκληση της θεωρίας της σαφούς πράξεως η οποία αναπτύσσεται στην απόφαση Da Costa, καθόσον και η απόφαση Kloosterboer Rotterdam εκδόθηκε στο πλαίσιο διαδικασίας του άρθρου 234 ΕΚ.

68. Δεν θα ήταν, συνεπώς, παράλογο να υποστηριχθεί ότι, μεταξύ του ζητήματος του κύρους του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 1483/95, το οποίο εξετάστηκε στην υπόθεση Kloosterboer Rotterdam, και του ζητήματος του κύρους του άρθρου 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1423/95, που αποτελεί το αντικείμενο της υπό κρίση αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, υπάρχει «ουσιαστική ομοιότητα» κατά την έννοια της νομολογίας Da Costa<sup>50</sup>, δυνάμει της οποίας το ολλανδικό δικαστήριο δεν θα ήταν υποχρεωμένο να υποβάλει το ερώτημα στο Δικαστήριο.

69. Επιπλέον, αυτή η σωρεία συμπτώσεων μεταξύ των δύο υποθέσεων ενισχύει την πεποίθηση ότι, σε παρόμοια κατάσταση, κανένα εθνικό δικαστήριο δεν θα είχε αμφιβολίες ως προς την ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, δεδομένου κυρίως ότι η αιτία της ακυρότητας των επίμαχων άρθρων σε αμφότερες τις υποθέσεις, ήτοι το γεγονός ότι η Επιτροπή υπερέβη τα όρια της εκτελεστικής εξουσίας της<sup>51</sup>, είναι η ίδια.

70. Συντρέχει, συνεπώς, η τελευταία από τις περιπτώσεις που προβλέπει η απόφαση CILFIT, καθόσον υπάρχει προγενέστερη απόφαση του ίδιου του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται το παράνομο διατάξεως πανομοιότυπης με αυτή που βάλλεται στο πλαίσιο της κύριας δίκης, οπότε τηρού-

48 — Βλ., π.χ., Couzinet, J.-F., «Le renvoi en appréciation de validité devant la Cour de Justice des Communautés européennes», στη *Revue trimestrielle de droit européen*, 1976, σ. 660 επ., συγκεκριμένα σ. 662.

49 — Όπ.π.

50 — Προμνηθεϊσας στο σημείο 47 των παρουσών προτάσεων.

51 — Προμνηθεϊσας απόφαση Kloosterboer Rotterdam, σκέψη 29.

νται οι επιταγές των πλέον αυστηρών ερμηνειών της θεωρίας της σαφούς πράξεως, αυτές που αποκλείουν κάθε άλλη ερμηνεία<sup>52</sup>.

πράξεως προκύπτει τόσον εναργώς ώστε κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν θα αρνείτο να εφαρμόσει το κριτήριο αυτό. Επιπλέον, οι περιστάσεις της υποθέσεως μειώνουν στο ελάχιστο, αν δεν αποκλείουν τελείως, τον κίνδυνο να εκδώσουν τα εθνικά δικαστήρια μη συμβιβαζόμενες μεταξύ τους δικαστικές αποφάσεις.

71. Στη διαφορά της κύριας δίκης, το ανίσχυρο του κοινοτικού κανόνα πληροί τα κριτήρια της αποφάσεως CILFIT.

75. Δεύτερον, όσον αφορά τη συνοχή του συστήματος δικαστικής προστασίας το οποίο εγκαθιδρύει η Συνθήκη, από τις σκέψεις 16 και 17 της αποφάσεως Foto-Frost συνάγεται ότι το Δικαστήριο έκρινε εαυτό το μόνο αρμόδιο προς ακύρωση των πράξεων των κοινοτικών οργάνων και ότι οι εξουσίες που του απονέμει το άρθρο 230 ΕΚ πρέπει, συνεπώς, να συμπληρωθούν με την αρμοδιότητα της κηρύξεως των πράξεων αυτών ανισχύρων σε περίπτωση που γίνεται επίκληση του ανισχύρου αυτού ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Είναι, επομένως, αναμφισβήτητο ότι, το 1987, το Δικαστήριο δεν επιθυμούσε να μοιραστεί την αρμοδιότητα αυτή με τα εθνικά δικαστήρια, παρά τη διατύπωση του άρθρου 234 ΕΚ, το οποίο τα καλούσε ρητώς να την ασκήσουν, επιφυλάσσοντας την υποχρέωση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος μόνο στα δικαστήρια που αποφαινόνται σε τελευταίο βαθμό, στα οποία συγκεντρώνεται ο πραγματικός κίνδυνος αποκλίσεων κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

72. Ωστόσο, αυτό δεν αρκεί ώστε να μπορεί το ολλανδικό δικαστήριο να κηρύξει ανίσχυρο τον κανόνα αυτόν χωρίς να κάνει κανονικά χρήση της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, δεδομένου ότι οφείλει να ενεργήσει και λαμβάνοντας υπόψη την απόφαση Foto-Frost.

73. Πρώτον, προκειμένου για τη διασφάλιση της ενιαίας εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, η ακυρότητα την οποία κηρύσσει ένα εθνικό δικαστήριο σε μια περίπτωση όπως η υπό κρίση, όπου υπάρχει παρόμοια απόφαση του Δικαστηρίου, ουδόλως δημιουργεί κίνδυνο αποκλίσεων διακυβευσών την ενότητα της κοινοτικής έννομης τάξεως.

74. Θεωρώ ότι, λαμβανομένων υπόψη των —αναμφισβήτητα όχι συχνών— ιδιαιτεροτήτων της υποθέσεως, το παράνομο της

76. Η προ της αποφάσεως Foto-Frost νομολογία είχε καθιερώσει, εξάλλου, το τεκμήριο της νομιμότητας κάθε κοινοτικής πράξεως εφόσον αυτή δεν έχει κηρυχθεί άκυρη από το

52 — Επί των διαφόρων εκδοχών και του βαθμού αυστηρότητάς τους όσον αφορά αυτήν την επιταγή της αποφάσεως CILFIT, βλ. Lenaerts, K., «L'arrêt Cilfit», στο *Cahiers de droit européen*, 1983, σ. 471 επ., συγκεκρίμενα σ. 497.



Δικαστήριο<sup>53</sup>, επομένως, η πρόδηλη έλλειψη νομιμότητας μιας πράξεως προϋποθέτει προηγούμενη και σχετική απόφαση του Δικαστηρίου<sup>54</sup>.

77. Τρίτον, η ιδέα ότι το Δικαστήριο είναι το πλέον κατάλληλο για να αποφαινεται επί της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων, δεδομένου ότι το άρθρο 20 του Οργανισμού του επιτρέπει στα κοινοτικά όργανα να παρεμβαίνουν στη διαδικασία και να υπεραμύνονται του κύρους των πράξεών τους<sup>55</sup>, επιδέχεται κριτική, δεδομένου ότι οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες ουδόλως φαίνεται να εμποδίζουν το μεν ενδιαφερόμενο κοινοτικό όργανο να παραστεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου σε περίπτωση που αμφισβητείται το κύρος μιας πράξεώς του, το δε εθνικό δικαστήριο να το καλέσει αυτεπαγγέλτως να παραστεί στη δίκη.

78. Κατά τα λοιπά, αν το Δικαστήριο δεχόταν τη δυνατότητα των εθνικών δικαστηρίων να διαπιστώνουν το ανίσχυρο κοινοτικής πράξεως, θα ήταν φυσικό να την εξαρτήσουν από την προϋπόθεση να παρέχεται στο όργανο από το οποίο προέρχεται η πράξη η δυνατότητα να μετάσχει στη δίκη<sup>56</sup>.

79. Διάχυτη είναι η αίσθηση ότι το Δικαστήριο κράτησε το μονοπώλιο της ακυρώσεως των κοινοτικών πράξεων περισσότερο από φόβο μήπως ανοίξει το κουτί της

Πανδώρας όσον αφορά τα ζητήματα κύρους παρά λόγω του εγγενούς κινδύνου που παρουσιάζουν οι υποθέσεις όπως αυτή που εκκρεμεί ενώπιον του College van Beroep: επιβάλλεται, συνεπώς, εμβάθυνση της ανάλυσεως του συστήματος δικαστικής συνεργασίας το οποίο εγκαθιδρύει η Συνθήκη ώστε να αναζητηθεί η δυνατότητα αναγνώρισεως αυτής της ευχέρειας στα εθνικά δικαστήρια.

4) Σκέψεις επί της αποφάσεως Foto-Frost σε σχέση προς τον μηχανισμό δικαστικής συνεργασίας που εγκαθιδρύει το άρθρο 234 ΕΚ

80. Η αναθεώρηση της νομολογίας Foto-Frost υπαγόρευσε την ανάθεση της υπό κρίση υποθέσεως στο τμήμα μείζονος συνθέσεως λόγω της σημασίας της λύσεως που πρόκειται να δοθεί, άξιζε να συμπληρωθεί η διαδικασία με τη διεξαγωγή επ' ακροατηρίου συζητήσεως για την ενδεδειγμένη εξέταση του διλημματος που έχει αχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου, με την πλήρη συμμετοχή των κρατών μελών και των κοινοτικών οργάνων: αυτό θα είχε επιτρέψει τον εμπλουτισμό της συζητήσεως και θα της έδινε μια διαλεκτική διάσταση<sup>57</sup>, απαραίτητη προκειμένου για ζήτημα κατανομής των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων<sup>58</sup>. Αναπροσανατολίζοντας,

53 — Απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 101/78, Granaria (Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 305).

54 — Αυτό τουλάχιστον συνάγεται από την απόφαση της 13ης Μαΐου 1981, 66/80, International Chemical Corporation (Συλλογή 1981, σ. 1191).

55 — Απόφαση Foto-Frost, σκέψη 18.

56 — Dyrberg, P., «La aplicación uniforme del derecho comunitario y las sentencias Cilfit y Foto-Frost», στο *Ordenamiento jurídico comunitario y mecanismos de tutela judicial efectiva*, Vitoria, 1995, σ. 247 επ., συγκεκριμένα σ. 255.

57 — O Sarmiento, D., *Poder judicial e integración europea*, Garrigues y Thomson Civitas, Μαδρίτη, 2004, σ. 334, υποστηρίζει την άποψη αυτή όταν οι υποθέσεις άπτονται ζητημάτων συνταγματικής φύσεως υποστηρίζει εξάλλου ότι «σε μια ΕΚ/ΕΕ όλο και περισσότερο υποκειμένη σε συνταγματικούς κανόνες, η διαμόρφωση μιας δικαστικής εξουσίας σύμφωνης με το διαλεκτικό πρότυπο έχει καταστεί επιτακτική».

58 — O Isaac, G., «La modulation par la Cour de justice des Communautés européennes des effets dans le temps de ses arrêts d'invalidité», *Cahiers de droit européen*, 1987, σ. 444 επ., υποστήριξε ότι δεν υπάρχει αποστολή περισσότερο απαραίτητη αλλά και περισσότερο επικίνδυνη από αυτή που εκπληρώνει το Δικαστήριο όταν διευκρινίζει το περιεχόμενο της δικής του αρμοδιότητας.

έτσι, τον σχεδιασμό του διαδικαστικού οικοδομήματος, θα ήθελα να προχωρήσω και να βελτιώσω την προτεινόμενη ανάλυση, αναζητώντας μια λιγότερο απόλυτη λύση μέσω του πολυμερούς και πολυφωνικού διαλόγου που είναι συμφυής της ευρωπαϊκής πραγματικότητας, λύση που θα δημιουργούσε ένα κλίμα εμπιστοσύνης στη δικαστική συνεργασία που εγκαθιδρύει το άρθρο 234 ΕΚ. Κατά τα λοιπά, στην παραμικρή ένδειξη ανταρσίας, το Δικαστήριο θα μπορούσε πάντοτε να ανακτήσει τη μεταβιβαθείσα στα εθνικά δικαστήρια ευθύνη, όπως συνέβη με τον Σισυφός: όταν ξαναγύρισε στη ζωή οδηγήθηκε και πάλι στον Άδη από τον Ερμή<sup>59</sup>. Το Δικαστήριο όμως δεν είχε την ίδια αντίληψη: αν του έλειπαν ορισμένα στοιχεία που θα στήριζαν τη μεταστροφή της νομολογίας του, θα μπορούσε εν πάση περιπτώσει να αποφασίσει τη διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας.

81. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να τονιστεί ότι, με την απόφαση Foto-Frost, το Δικα-

59 — Ο Α. Camus, στον *Μύθος του Σισυφού* (ισπανική έκδοση Alianza, Μαδρίτη 1999, σ. 156), διηγείται ότι ο Σισυφός, στα πρόθυρα του θανάτου, θέλησε απερίσκεπτα να δοκιμάσει την αγάπη της γυναίκας του. Τη διέταξε να πετάξει το σώμα του στον δρόμο χωρίς να το θάψει. Ο Σισυφός βρέθηκε στην κόλαση. Και εκεί, εκνευρισμένος με την υπακοή της, τόσο αντίθετη με την ανθρώπινη αγάπη, ζήτησε από τον Άδη την άδεια να επιστρέψει στη γη για να τιμωρήσει τη γυναίκα του. Όταν όμως ξανάδε το πρόσωπο του κόσμου τούτου, ξαναβρήκε το νερό και τον ήλιο, τις ζεστές πέτρες και τη θάλασσα, δεν θέλησε πια να ξαναγυρίσει στο σκοτάδι της κόλασης. Οι υσιμνήσεις, οι θυμιοί και οι προειδοποιήσεις δεν τον έκαναν να αλλάξει γνώμη. Για πολλά χρόνια ακόμα, έζησε στην παράλια κατοικία του, μπροστά στην αστραφτερή θάλασσα και τα χαμόγελα της γης. Χρειάστηκε απόφαση των θεών. Ο θεός Μερκούριος άρπαξε τον σερβί με θηλιά και, στερώντας του τις επιγείες χαρές, τον οδήγησε διά της βίας στα Τάρταρα όπου τον περίμενε η πέτρα του μαρτυρίου του. Οι P. Brunel και A. Bastian, *οπ.π.*, σ. 51, επισμαρμάλουν τον εκλατινισμό του μύθου από τον Camus και τον αποδίδουν στις πηγές των πληροφοριών του, που προέρχονταν κυρίως από τη Μυθολογία του Commelin και το Μεγάλο Λαρούς: γι' αυτό ο Camus αναφέρεται στον Πλούταρχο και όχι στον Άδη, στον Μερκούριο και όχι στον Ερμή. Οι συγγραφείς αυτοί, *οπ.π.* σ. 45 και 46, υποστηρίζουν ότι η ιστορία του σώματος του Σισυφού που αφήθηκε άταφο ήταν επινόηση του ίδιου του Σισυφού καθόσον, πριν πεθάνει, ζήτησε από τη γυναίκα του να μην τον θάψει ώστε να έχει ένα πρόσχημα για να προκαλέσει την επιστροφή του στον κόσμο των ζωντανών.

στήριο επεφύλαξε για τον εαυτό του μια αρμοδιότητα χωρίς κάποιο έρεισμα στο γράμμα του άρθρου 234 ΕΚ<sup>60</sup>, καθιερώνοντας την υποχρέωση προσφυγής στη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής σε περιπτώσεις όπου οι συντάκτες της Συνθήκης είχαν προβλέψει απλή *ευχέρεια*<sup>61</sup>. Το Δικαστήριο επεφύλαξε έτσι για τον εαυτό του την αποκλειστική αρμοδιότητα ελέγχου του κύρους των κοινοτικών πράξεων, *σε βάρος των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων*<sup>62</sup>. Μια μέρα το ρεύμα του ποταμού θα αλλάξει και τα εθνικά δικαστήρια θα ανακτήσουν τον ρόλο που καλούνται να μοιραστούν με το Δικαστήριο στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας, εγκαταλείποντας τη δευτερεύουσα λειτουργία στην οποία τα έχει περιορίσει η κηδεμονική στάση του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου.

82. Η υπό κρίση υπόθεση θα μπορούσε να συμβάλει στην αναδιαμόρφωση των εκατέρωθεν ευθυνών, υπό την προϋπόθεση ότι το Δικαστήριο θα επιδείξει επαρκή ωριμότητα ώστε να επεκτείνει και στα ζητήματα κύρους τη θεωρία της σαφούς πράξεως, η οποία καθιερώθηκε με την απόφαση CILFIT όσον αφορά τα προδικαστικά ζητήματα ερμηνείας.

83. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι νομικοί ανέγνωσαν την απόφαση αυτή διαβάζοντας

60 — Glesner, A., «Die Vorlagepflicht unterinstanzlicher Gerichte im Vorabentscheidungsverfahren», στο *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, αρθ. 2/1990, σ. 143 επ.: Barav, A., «Le renvoi préjudiciel communautaire», στο *Justices*, αρθ. 6, Απριλίου/Ιουνίου 1997, σ. 1 επ.: και Pertek, J., «La pratique du renvoi préjudiciel en droit communautaire», Παρίσι 2001, σ. 78, έστω και αν το τελευταίο δεν είναι τόσο κατηγορηματικό επί αυτού.

61 — Barav, A., *οπ.π.*, σ. 5.

62 — Barav, A., *οπ.π.*, σ. 6.

«ανάμεσα στις γραμμές» και αποδιδοντάς της διαφορετικό νόημα από αυτό που συνάγεται από μια πρώτη προσέγγιση του κειμένου της<sup>63</sup>.

84. Στην πραγματικότητα, καίτοι η απόφαση CILFIT δέχθηκε την εν λόγω θεωρία στο πλαίσιο των ζητημάτων ερμηνείας, με το διατακτικό της κάνει έκκληση στα ανώτατα εθνικά δικαστήρια να επιδεικνύουν σύνεση όταν επιλαμβάνονται ζητήματος πηγάζοντος από την ερμηνεία ή την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου<sup>64</sup>. Εν πάση περιπτώσει, η θεωρία της σαφούς πράξεως, λόγω των πολύ αυστηρών προϋποθέσεων εφαρμογής της, είναι τόσο αφηρημένη ώστε ανήκει στη σφαίρα του θεωρητικού συμβολισμού<sup>65</sup>.

85. Ούτε υπάρχει λόγος εγκαταλείψω εκ προοιμίου της ιδέας, που είχε διαμορφωθεί πριν από την έκδοση των αποφάσεων CILFIT και Foto-Frost, ότι υπάρχουν πράξεις προδήλως παράνομες<sup>66</sup>, τις οποίες, για τον λόγο αυτόν, το εθνικό δικαστήριο θα τις έκρινε άκυρες ή ανίσχυρες χωρίς να χρειάζεται να προσφύγει στο Δικαστήριο, ιδίως υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως.

86. Η επιστροφή των αρμοδιοτήτων αυτών στα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα, σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα της Συνθήκης, έστω και περιοριζόμενη σε τέτοιες περιπτώσεις, δηλαδή η αναγνώριση της θεωρίας της προδήλως άκυρης πράξεως στο πλαίσιο των ζητημάτων κύρους, θα ευνοούσε ένα διάλογο μεταξύ δικαστηρίων βασιζόμενο στον αμοιβαίο σεβασμό των αρμοδιοτήτων καθενός από αυτά<sup>67</sup>.

87. Επιπλέον, η απόφαση Foto-Frost, για να δικαιολογήσει την αποκλειστική ανάθεση στο Δικαστήριο της αρμοδιότητας κηρύξεως του ανισχύρου των κοινοτικών πράξεων, χρησιμοποιεί, στη σκέψη 17, το επιχείρημα ότι το άρθρο 230 ΕΚ του την απονέμει και στο πλαίσιο των προσφυγών ακυρώσεως. Ωστόσο, το μονοπώλιο του Δικαστηρίου να κρίνει επί των προσφυγών αυτών δικαίως επικρίθηκε, καθόσον δεν προκύπτει από το γράμμα της διατάξεως αυτής<sup>68</sup>. Λογικά, αν θεωρηθεί ότι το άρθρο 234 ΕΚ επιτρέπει στα εθνικά δικαστήρια να μην αναγνωρίζουν το κύρος των πράξεων αυτών, δεν χρειαζόταν καμία αναφορά, στο άρθρο 230 ΕΚ, στην αποκλειστική αρμοδιότητα του κοινοτικού δικαστή.

88. Από την άλλη πλευρά, η μέχρις εσχάτων διατήρηση της υποχρέωσης των εθνικών δικαστηρίων να υποβάλουν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο σε περιπτώσεις όπως η διαφορά της επιχειρήσεως Gaston

63 — Rasmussen, H., «The European Court's Acte Clair Strategy in C.I.L.F.I.T. (Or: Acte Clair, of Course! But What does it Mean?)», στο *European Law Review*, αριθ. 10/1984, σ. 242 επ.

64 — Rasmussen, H., *όπ.π.*, σ. 259.

65 — Lenaerts, K., *όπ.π.*, σ. 500 και Boulouis, J. και Darmon, M., στο «Contentieux communautaire», Παρίσι, 1997, σ. 27.

66 — Όπως υπογράμμισε τότε ο J.-F. Couzinet, *όπ.π.*, σ. 659.

67 — Barav, A., *όπ.π.*, σ. 1.

68 — Dyrberg, P., *όπ.π.*, σ. 254.

Schul, όταν μια διάταξη είναι προδήλως άκυρη, είναι υπερβολικά τυπολατρική και δεν συνάδει προς την αρχή της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, καθίστανται ιδιαίτερα σημαντικές οι παρατηρήσεις του College van Beroep σχετικά με την οικονομία της δίκης.

89. Δεν μπορεί να επιβληθεί στα εθνικά δικαστήρια ένα μαρτύριο τόσο μάταιο όσο αυτό του Σισύφου. Ο Albert Camus διατύπωσε για το πρόσωπο αυτό μια πολύ εύστοχη σκέψη, αποκαλώντας τον «ήρωα του παραλόγου»<sup>69</sup>, διότι δεν υπάρχει φοβερότερη τιμωρία από την άχρηστη και χωρίς ελπίδα εργασία: ωστόσο, στο τέλος του έργου του, ο Camus είναι πεπεισμένος ότι ο «Σίσυφος είναι πάνω από τη μοίρα του. Είναι δυνατότερος από την πέτρα του»<sup>70</sup> και σώζεται από τη συνείδησή του<sup>71</sup>. «Η οξυδέρκειά του, που θα έπρεπε να είναι το μαρτύριό του, μετατρέπεται συγχρόνως σε νίκη του»<sup>72</sup>.

90. Τελειώνοντας, πρέπει να παρατηρήσω ότι, αντίθετα προς ό,τι συνέβη με άλλες νομολογιακές πρωτοβουλίες, οι οποίες εισή-

χθησαν σταδιακά στο κείμενο των Συνθηκών, η απόφαση Foto-Frost δεν κλόνησε τον κοινοτικό νομοθέτη, ο οποίος άφησε να περάσουν διάφορες ευκαιρίες, ιδίως οι Συνθήκες του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, καθώς και η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, χωρίς να ενσωματώσει αυτή τη συμβολή του Δικαστηρίου στο σώμα των υπερτάτων κανόνων της Ενώσεως. Η σιωπή αυτή φαίνεται ιδιαίτερα εύγλωττη και μας οδηγεί να θεωρήσουμε ότι δεν έγινε δεκτό αυτό το τόσο τεχνητά εγκαθιδρυθέν μονοπώλιο.

91. Κατόπιν των ανωτέρω, φρονώ ότι, με την απάντησή του στο πρώτο ερώτημα του ολλανδικού δικαστηρίου, το Δικαστήριο πρέπει να αναγνωρίσει στα δικαστήρια των κρατών μελών, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως, την ευχέρεια να μην εφαρμόζουν την κοινοτική πράξη της οποίας αμφισβητείται το κύρος. Η πεποίθησή μου ότι η προτεινόμενη λύση δεν ενέχει κανένα κίνδυνο για την ενότητα του κοινοτικού δικαίου στηρίζεται τελικά στο ότι τα εθνικά δικαστήρια, αν έχουν την παραμικρή αμφιβολία, θα κάνουν χρήση της «τέχνης της συνέσεως»<sup>73</sup>, επιλέγοντας πάντοτε την προσφυγή στη διαδικασία υποβολής προδικαστικού ερωτήματος.

69 — Camus, Α., *όπ.π.*, σ. 156.

70 — Camus, Α., *όπ.π.*, σ. 157.

71 — Η πιτυχή αυτή είναι φανερή στις εικαστικές απεικονίσεις του Σισύφου. Ο υπέροχος πίνακας του Τiziano, που εκτίθεται στο μουσείο του Ριάνο στη Μαδρίτη, τονίζει τον τεράστιο όγκο της πέτρας και την προσπάθεια του ήρωα να τη συγκρατήσει, όπου το κεφάλι του γίνεται ένα με τις πιτυχώσεις της επιφάνειας της πέτρας που δέχονται όλη του την επιμονή. Για μία ακόμα φορά οφείλω να παραθέσω τον Camus (*όπ.π.*, σ. 157): «Un visage qui peine si près des pierres est déjà pierre lui-même». Όμως, στο βάθος του πίνακα, φαίνεται ένα φως που φωτίζει τη σκηνή και προκαλεί ένα κάποιο αίσθημα θριάμβου. Στο γλυπτό του Γερμανού καλλιτέχνη Schmidt-Hofer, το μιμούμενο σώμα του Σισύφου είναι αθλητικό και συνδυάζει το υπέρτατο θάρρος της προσπάθειας και τη δόξα αυτού που επιτυγχάνει έναν πολύτιμο στόχο, σε μια ισσοροπία μορφής και ιδεών που αποκαλύπτει άμεσα όλο το μεγαλείο του μυθικού ήρωα.

72 — Camus, Α., *όπ.π.*, σ. 158, όπου προστίθεται ότι «δεν υπάρχει περιρμένο που να μη μπορεί να ξεπεραστεί με την περιφρόνηση».

73 — Ας μου επιτραπεί να δανειστώ το πλέον γνωστό μέρος του τίτλου του κλασσικού έργου του Ισπανού συγγραφέα Gracián (1601-1658) «Oráculo manual y el Arte de la Prudencia», η πρώτη έκδοση του οποίου, στην πόλη της Huesca, έγινε το 1647. Το πλήρες έργο περιλαμβάνει 300 σχολιασμένους αφορισμούς και αποβλέπει στη μετάδοση της πρακτικής σοφίας που προσφέρει την αναγκαία σύνεση και σχολαστικότητα για την επιτυχή αντιμετώπιση των καθημερινών δοκιμασιών διακρίνεται, συνεπώς, σαφώς από τις «Maximes» του François, Duc de La Rochefoucauld (1613-1680) και τους στοχασμούς του Francisco de Quevedo (1580-1645), οι οποίοι, καίτοι ευχάριστοι και διδακτικοί, είναι σατυρικοί και σαρκαστικοί.

## VI — Πρόταση

92. Κατόπιν όλων αυτών των σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως ακολούθως στα ερωτήματα που του υπέβαλε το College van Beroep:

- «1) Ένα δικαστήριο υπό την έννοια του άρθρου 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ δεν υποχρεούται δυνάμει της διατάξεως αυτής να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα ως προς το κύρος μιας πράξεως των οργάνων· μπορεί να μην την εφαρμόσει όταν το ίδιο το Δικαστήριο έχει κηρύξει ανίσχυρη μια άλλη ανάλογη πράξη, η δε επίδικη πράξη πάσχει από τον ίδιο λόγο ανισχύρου.
  
- 2) Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού (ΕΚ) 1423/95 της Επιτροπής, της 23ης Ιουνίου 1995, για καθορισμό των λεπτομερειών εφαρμογής για την εισαγωγή προϊόντων του τομέα της ζάχαρης άλλων από τις μελάσες, είναι ανίσχυρο καθόσον ορίζει ότι ο πρόσθετος δασμός στον οποίο αναφέρεται καθορίζεται βάσει της αντιπροσωπευτικής τιμής.»